

УДК 631.147

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Савицький Е.Е., Пішкова В.О.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

У статті досліджено теоретичні аспекти виробництва органічної продукції. Визначено функції сидератів в процесі органічного землеробства. Наведено шляхи заміни мінеральних добрив органічними. Розглянуто переваги та недоліки вирощування екологічно чистої продукції. Проаналізовано сучасний стан розвитку органічного землеробства в Україні та світі.

Ключові слова: біологічне землеробство, органічне виробництво, сидерати, екологічно чиста продукція, добрива.

Постановка проблеми. Сьогодні майже в усі країни світу розвивають власне органічне виробництво. Постійно зростає частка господарств, що постачають екологічно чисту продукцію. Характерним показником розвитку органічного сільського господарства є зростання розміру органічних площ під сільськогосподарськими культурами. В Європі стимулюють розвиток органічного землеробства через розвинену інфраструктуру, а органічна продукція користується значним попитом серед споживачів. Виходячи з цього, актуальним є питання активізації розвитку органічного сільськогосподарського виробництва з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти розвитку органічного виробництва висвітлені у працях таких закордонних та вітчизняних учених, як Г. Антонюк, П. Барбері, Р. Безус, В. Вовк, Х. Кахілуото, М. Кобець, М. Шикуча, О. Шубравська та інших. Думки науковців різняться: одні вважають, що органічне виробництво це наше майбутнє, і якщо не рухатись в даному напрямку, життя на нашій планеті може зникнути, інші ж вважають, що органічні добрива нічим не кращі мінеральних, і можуть заповдіяти аналогічну шкідливість населенню.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених дослідженню стану виробництва органічної продукції та перспектив його розвитку, питання активізації та прискорення розвитку органічного сільськогосподарського виробництва залишається актуальним і потребує подальшого вивчення.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасної ситуації на ринку органічної продукції України, її особливостей, сильних та слабких сторін органічного землеробства.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день стрімкий розвиток промисловості породжує цілий ряд негативних наслідків, які призводять до екологічного занепаду нашої планети. Ґрунт, на якому вирощується продукція рослинництва, забруднюється хімічними речовинами, важкими металами, пестицидами. Саме тому, ще в 60-х роках минулого століття, в усьому світі почало набувати розвитку, так зване, альтернативне землеробство, яке називають біологічним, біодинамічним або органічним. Рух дуже швидко став популярним, адже замість продуктів виготовлених з додаванням стимуляторів смаку та інших шкідливих консервантів людство надає перевагу їжі органічного походження.

Органічне землеробство – це система землеробства, метою якої є баланс між продуктивністю

агроценозу і деградацією навколишнього середовища з метою забезпечення збереження якості земель для майбутніх поколінь [1]. На практиці «органічне землеробство» означає, що у сільському господарстві рослини вирощують без синтетичних добавок, регуляторів росту, тобто без мінеральних та хімічних добрив. Для боротьби зі шкідниками застосовують фізичні та біологічні методи: ультразвук, шум, світло, пастки, температурні режими. У тваринництві ведуть діяльність без використання кормових добавок та інших небезпечних речовин. Замість цього в якості добрив використовують рослинні залишки, гній, зелені добрива, а також відбувається розширення посівних площ для вирощування сидератів.

Сидерати – це рослини, які спеціально висівають, щоб підгодувати хробаків і підтримати родючість ґрунту [2]. Рослини-сидерати виконують такі функції:

- своїми довгими коренями дістають з глибоких шарів ґрунту натуральні мінеральні елементи;
- виступають кормом для хробаків і мікроорганізмів;
- захищають молоду розсаду культурних рослин від ультрафіолету;
- відновлюють ґрунти, які зазнали ерозії;
- захищають ґрунт від надмірного нагрівання влітку і переохолодження взимку, а також від руйнування і вивітрювання родючого шару;
- очищають ґрунт від деяких хвороб і шкідників;
- розпушують ґрунт завдяки розвиненій кореневій системі;
- пригнічують ріст бур'янів;
- утримують органічні поживні речовини у верхніх шарах ґрунту.

Рослини-сидерати поділяються на 3 групи: хрестоквіткові (капустяні), бобові та злакові. До хрестоквіткових відносять гірчицю, озимий та ярий ріпак, редьку олійну, суріпицю. Ці сидерати збагачують ґрунт фосфором і сіркою, а також добре оздоровлюють, структурують і розпушують. До бобових сидератів відносять конюшину, горох, люпин, люцерну, кормові боби. Ця група сидератів збагачує ґрунт азотом та структурує, а на їхніх корінцях живуть азотофіксуючі бактерії. Овес, жито, пшениця, сорго відносяться до злакових сидератів, які пригнічують бур'яни, розпушують ґрунт, а також збільшують в ньому кількість калію.

В органічному землеробстві більшість робіт виконують вручну, щоб не пошкодити рослини. У тваринництві особливу увагу приділяють кормам (без консервантів, стимуляторів росту та збудників апетиту). Для тварин створюють безстресові умови утримання та транспортування. Навіть до утилізації продуктів встановлюються окремі вимоги. Виробництво будь-якого органічного продукту починається з сертифікації землі. Навіть якщо йдеться про молоко або м'ясо, в першу чергу органічний статус мають отримати поля і пасовища, які використовують для ведення тваринництва. Корови, що дають органічне молоко, повинні випасатися на пасовищах, які мають бути сертифіковані як органічні, щоб виключити ймовірність потрапляння пестицидів, діоксинів та іншої стійкої хімії в молоко

або м'ясо через траву. Така органічна сертифікація підтверджує, що пройшло як мінімум три роки з моменту останнього використання агрохімії та ГМО, і в землі більше не залишилося шкідливих речовин.

Взагалі, найвигіднішим за часом та коштом варіантом переходу від звичайного до органічного землеробства є ведення агробізнесу на землях, які тривалий час не використовувались. В результаті такого природного відновлення агрохімічний стан земель стабілізується або навіть покращується природним шляхом без втручання людини. До того ж, перехідний період у такому випадку може бути скорочено до 2-х років.

Переваги органічного виробництва наступні:

- 1) економічні:
 - підвищення рентабельності та конкурентоспроможності продукції;
 - зростання чистих прибутків;
 - незалежність від зовнішніх джерел фінансування;
- 2) екологічні:
 - збереження від забруднення природних вод;
 - збереження екологічного балансу середовища;
 - зниження техногенного впливу на ґрунт;
- 3) соціальні:
 - етична та природна поведінка людини;
 - розвиток сільських територій;
 - забезпечення населення якісними продуктами харчування;
 - підвищення зайнятості та добробуту на селі [3].

Але, як завжди, поруч з перевагами є і недоліки. Зокрема:

- продукція органічного землеробства є дорожчою, порівняно зі звичайною;
- при органічному землеробстві зростає обсяг ручної праці;
- трапляється схрещення органічної продукції зі звичайною або потрапляння до органічної продукції мінеральних добрив внаслідок їх необережного внесення, що може повністю знищити багаторічну працю.

Деякі науковці вважають, що внесення, так званих, органічних добрив (гною та компосту) також є дуже небезпечним для рослин і здоров'я людини. Вони пояснюють це тим, що в органічних добривах існує багато збудників хвороб та личинок паразитів. Гній в ґрунті спочатку проходить стадію мінералізації до молекул аміаку, а потім, під дією певних бактерій, проходить нітрифікацію до нітрату, молекули якого вбираються коренем. Таким чином, органічні добрива також можуть бути отруйними.

Також наукові дослідження підтверджують, що завдяки виключно високій стійкості в природних умовах багато пестицидів і продуктів їх розпаду, потрапляючи в ґрунт, залишаються там на багато років (до 20-ти років). Ґрунт виявляється природним накопичувачем, що акумулює різні пестициди на тривалий час.

Статистична інформація щодо органічного виробництва надходить зі 160 країн світу. На сьогодні під органічним виробництвом перебуває близько 1% світової площі сільськогосподарських земель, а у країнах Євросоюзу близько 3% сільськогосподарських угідь. Необхідно зазначити, що порівняно з 2007 роком площа сертифікованих земель світу зросла на 14,8%. Лідерами за

площею земель, зайнятих під органічним виробництвом, є Австралія – 12 млн. га, Аргентина – 4,4 млн. га і США – 1,95 млн. га [4].

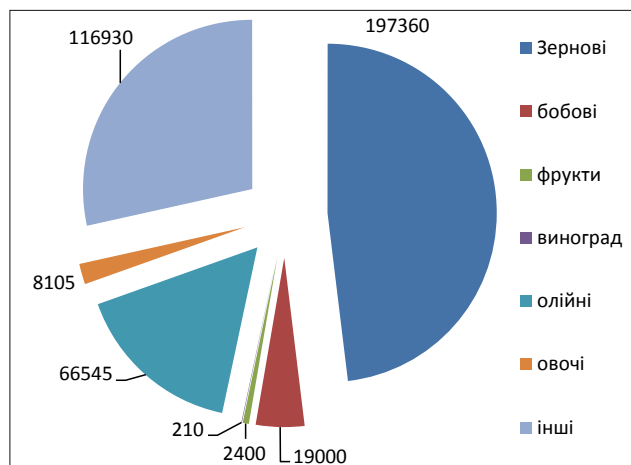

Рис. 1. Площі органічних с/г земель в Україні за культурами, га

Джерело: розроблено авторами за даними [6]

На даний час в світі більше 2,5 млн. виробників органічної продукції. Найбільшими країнами вважаються Індія, Ефіопія, Мексика. За величиною площі під органічними культурами лідерами в Європі є Іспанія (2 млн. га), Італія (1,7 млн. га), Франція (1,5 млн. га), Німеччина (1,1 млн. га) та Австрія (571 тис. га).

Проте, експерти виділяють перелік країн, де органічне виробництво ще перебуває на стадії розвитку, а площі під вирощування такої продукції є відносно малими. До таких країн належать Люксембург, де площа під вирощування

органіки налічує всього 4,3 тис. га, Нідерланди – 52 тис. га, Ірландія – 77 тис. га, Болгарія – 161 тис. га, Угорщина – 186 тис. га, Румунія – 226 тис. га, Великобританія – 490 тис. га та Польща – 537 тис. га [5].

В Україні основні площі органічних сільськогосподарських угідь задіяні під вирощування зернових (пшениця, ячмінь, кукурудза) – 197 тис. га. Під олійні культури (соняшник і ріпак) відведено 67 тис. га. Площі під вирощування органічних овочів перевищують 8 тис. га, а під органічну картоплю – 1200 га (рис. 1).

За площами, відведеними під вирощування органічних зернових, олійних та овочевих культур, а також органічної картоплі Україна входить до ТОП-10 виробників у світі. Зокрема, наша країна сьома за площами зернових, п'ята – за площами олійних, дев'ята – за площами картоплі, десята – в рейтингу виробників овочевих культур [6].

Висновки і пропозиції. З кожним роком в Україні зростає кількість споживачів, які зацікавлені в придбанні та споживанні екологічно чистої продукції. При цьому, громадяни хочуть бути впевнені, що купують саме сертифікований товар. Україна має значні можливості для розвитку органічного виробництва (чорноземи, потужні сільськогосподарські підприємства, кліматичні умови). На світовому ринку спостерігається дефіцит органічної продукції, тому збут продукції за кордон має істотні перспективи. Завдяки цьому вітчизняне сільське господарство має суттєвий потенціал для покращення економічного, екологічного та соціального стану в Україні. Причиною повільного розвитку галузі органічного виробництва є недосконалість нормативно-правової бази та відсутність чіткої державної політики в цьому питанні.

Список літератури:

1. Писаренко П. В. Суть органічного землеробства [Електронний ресурс] / П. В. Писаренко. – Режим доступу до ресурсу: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=677.
2. Рослини-сидерати – натуральні мінеральні добрива [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://kvitkainfo.com/sad-gorod/roslini-siderati-zaminniki-mineralnih-dobriv.html>.
3. Руженкова О. Органічне землеробство. Минуле, сьогодення, перспективи [Електронний ресурс] / О. Руженкова. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://a7d.com.ua/agropoltika/agri-work/1713-organichne-zemlerobstvo-minule-sogodennya.html>.
4. Олійник В. «Біо», «еко», «natural» або «organic»? Органічне та псевдоорганічне виробництво в Україні [Електронний ресурс] / Олійник В. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://infoindustria.com.ua/bio-eko-natural-abo-organic-psvedoorganichne-virobnitstvo-v-ukrayini/>.
5. Іспанія є головним виробником органічної продукції серед країн Європи [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://shuvar.com/news/2244/Ispaniya-ye-holovnym-vyrobnykom-orhanichnoyi-produktsiyi-sered-krayin-Yevropy>.
6. Україна – 20-та в світі за органічними угіддями [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/ukraina-20ya-v-mire-po-organicheskim-ugodiyam/>.
7. Славгородська Ю. В. Виробництво органічної продукції в Україні: стан та перспективи / Ю. В. Славгородська // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2016. – № 4. – С. 49-54.
8. Томашевська О. А. Органічне виробництво в світі: реалії та перспективи / О. А. Томашевська // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 161-164.
9. Довгань О. М. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність / О. М. Довгань, Я. В. Мандибур // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1. – С. 200-206.
10. Буга Н. Ю. Перспективи розвитку органічного виробництва в Україні / Н. Ю. Буга, І. Г. Яненкова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 117-125.

Савицкий Э.Э., Пишкова В.А.

Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРОИЗВОДСТВА ОРГАНИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье исследованы теоретические аспекты производства органической продукции. Определены функции сидератов в процессе органического земледелия. Приведены пути замены минеральных удобрений органическими. Рассмотрены преимущества и недостатки выращивания экологически чистой продукции. Проанализировано современное состояние развития органического земледелия в Украине и мире.

Ключевые слова: биологическое земледелие, органическое производство, сидераты, экологически чистая продукция, удобрения.

Savytskyi E.E., Pishkova V.O.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

STATE AND PERSPECTIVES OF ORGANIC FARMING IN UKRAINE

Summary

The article analyzes theoretical aspects of organic farming. Determines functions of green manures in the process of organic farming. Provides way of substituting inorganic fertilizers with organic ones. Considers benefits and drawbacks of growing organic crops. Clarifying current state and perspectives of organic farming in Ukraine and worldwide.

Keywords: biological farming, organic production, green manure, organic crops, fertilizers.